

Duas naziuns da l'Europa

Catalugna e Flandra vulan dapli libertad

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Nua va la Belgia? Ses pievels han elegi danovamain sia Chombra representanta (150 mandats) ils 13 da zercladur.** Il suveran da Flandra ha dà 27 mandats a l'Alleanza flama nova («Nieuw-Vlaamse Alliantz», n-va) cun 17,3% da las vuschs belgas, quels da Bruxelles e Vallonia han dà 26 al «Parti socialiste» (ps) cun 14%. La n-va vul ina Flandra independenta. Fin ussa n'èsi betg gartegià da furmar ina regenza. Avant paucs dis han retschertgas d'opiniun mussà ina clera polarisaziun: Domaduas partidas survegnissan uss anc dapli. Retg Albert ha incumbensà Bart De Wever, president da la n-va, da «sclerir» la situaziun enfin ils 18 d'october.

Tge vistas per il reginam belg?

Ma tge pon ins anc sclerir en il reginam? Il pievel flam vul disponer sez dals fritgs da sia lavur; el n'accepta pli ch'ina part da sias taglias giaja a gulivar il deficit da las instituziuns socialas vallonas. Schizunt la Baselia catolica en Belgia sa chatta en ina profunda crisa da vardavladad, suenter las revelaziuns davart ils nundumbraivels cas da delicts sexuals commess da spirituals e schizunt d'in anteriur uestg. Tge schabegia sche De Wever na po betg gidar a furmar ina regenza? Il retg è naschì 1934 sco davos figl da regina Astrid, morta 1935 a Küsnacht am Rigi/SZ. El pudess trair las consequenzas d'ina situaziun che lascha mo pli paucas vistas al reginam antiquà; quai ha fatg il retg da Saxonia 1918, suenter la proclamaziun da la republica, cun ils pleds: «Macht euren Dreck alleine!». La Saxonia sa numna anc oz cun dretg «Freistaat Sachsen»; in'abdicaziun da retg Albert la schass la via libra ad in «Vrijstaat Vlaanderen». La Flandra (passa 6 milliuns olmas) pudess vegnir ina degna commembra da l'Uniu europeica (UE) e quai pervi da ses center economic d'Antwerpen (strusch 500 000 olmas), betg mo grazia a ses tagliadaments, mabain cunzunt grazia a l'infrastructura ordvart moderna dal port da mar, sia enorme sclusa, sin il flum Schelde, e ses indrizz perfecziunads per chargiar e stgargiar svelt ils containers da vitgira. Quai san quels negoziants svizzers che sa drizzan pli gugent ad Antwerpen ch'a Genova, schebain che la chapitala da Liguria è situada bler pli daspera. Il futur dal linguatg flam è segirà grazia a l'uniu linguistica cun ils Pajais bass; il success da lezza uniu han schizunt stimulà il Suriname (passa 500 000 olmas), tranter l'Atlantic e la Brasilia, a vegnir il terz commember da lezza «Taalunie».

Il pievel flam vul disponer sez dals fritgs da sia lavur; el n'accepta pli ch'ina part da sias taglias giaja a gulivar il deficit da las instituziuns socialas vallonas.

Nagin plaz en la constituiziun spagnola

Ma la crisa economica e la stinanza dal stadi central han fatg vegnir pli critica la posiziun d'in'otra «cuminanza autonoma» europeica cun in grond port da mar. Gist il zercladur 2010 ha la Dretgira constituiziunala spagnola (DC) publictà sia sentenza davart la constituiziun catalana; questa avevan approvà 2005 il parlament catalan ed il «Congreso de Diputados» spagnol e confermà 2006, cun 74% da las vuschs, il pievel da Catalugna. La sentenza ha prescrit da midar 23 artitgels e simplamain casà 14 (v. La Quotidiana dals 9 da fanadur). Quai ha avert ina crisa fundamentala da las relaziuns tranter la Catalugna (passa 7 milliuns olmas) e la Spagna (strusch 46 milliuns). La mutilaziun d'in text fundamental approvà dal pievel pertutgà ha persvas ina gronda part da l'opiniun catalana ch'i na dettia nagina speranza pli da cuntanscher in meglierament da las cumpetenzas legalas da Catalugna aifer il marc spagnol; la conclusiun logica è che questa duaja sa declerar independenta. Quai exprima fitg bain in schurnalist da Galicia u Galiza, la regiun enturn Santiago de Compostela, en l'ediziun regiunala («edición de Galicia») da la renumada gasetta spagnola «El País» ils 8 d'avust 2010. L'artitgel, entitulà «Si Cataluña se va» («Sche la Catalugna va davent») criticgescha l'emprim ils nazionalists spagnols che disfameschan adina puspè la Catalugna e ses pievel, «las insultas cuntinuadas e las campagnas encunter ils interess catalans, lur linguatg ed identitad

(...). Ina gronda part da la societad catalana ha finalmain tratg la conclusiun che la Spagna n'enclegia betg ils Catalans ed als refuseschia, uschia che far vinavant part dal stadi spagnol possia als manar mo spretsch e problems (...). La Catalugna sa persvada che sia atgnadad na chattia mai plaz en lez stadi e che la Spagna saja mo in ballast (...). Noss convischins catalans desistan oramai da tshertgar in plaz aifer la constituiziun (...); i san era ch'il nazionalissem spagnol impedescha da la reformar u d'elavurar in'otra.» Ils 29 da november 2010 renovescha il pievel da Catalugna ses parlament; il cumbat electoral vegn segir a s'occupar cun la dumonda da l'indipendenza.

L'artg economic mediterranean

Il svilup economic da Catalugna aifer l'UE va en la medema direcziun, pia davent da Madrid. Quai mussa ina nova monografia geografica tudestga*: «Fin 1950 eran la Catalugna ed il Pajais basc ils unics intschess economics relevants en Spagna. I faschevan tradiziunalmain part da las provinzas las pli svilupadas e bainstantas dal pajais. La schientscha da l'atgna productivitad rinforzava lur aspiraziun ad in'autonomia regiunala» (p. 42). L'integrasiun economica aifer l'UE ha mo confermà lezza tendenza: «L'uscheditg artg mediterranean (...) cumpiglia (...) las regiuns mediterranas da Spagna, da Frantscha e da l'Italia dal nord e centrala (...). Sco coc economicamain dinamic da lez artg valan las rivas tranter València e la Toscana, cun pli che 20 milliuns olmas (...). Areguard la promoziun regiunala da

l'UE èn sias regiuns da l'artg mediterranean mussadas fitg efficas per far valair lur interess (...). I sa tracta da las regiuns cun l'economia la pli activa e dinamica da Spagna (...). I creschan dapli che la media e na pateschan betg da las crisas che pertutgan industrias tradiziunals» (pp. XIII e XIV). L'autur punctuescha «la prontezza d'innovar» e «la spezialisaziun avanzada en ils secturs da prestaziuns e da tecnologias d'infurmaziun (...); i san era ch'il nazionalissem spagnol impedescha da la reformar u d'elavurar in'ambient relativamain intact, en sazez fitg relevant per l'economia: La riva mediterranea da Spagna è ina da las destinaziuns principals dal turissem internaziunal» (p. XIV).

Visita catalana tar la Lia Rumantscha

Amez la debatta davart il futur da Catalugna ha ina grupp catalana da nov personas pensiunadas e fitg motivadas fatg in viadi da quatter dis en il Grischun e spezialmain tar la Rumantschia. I sa tractava da l'«Institut per la projecció exterior de la cultura catalana» (Barcelona) e da ses parsura Enric Garriga Trullols. Il barat d'ideas cun personalitads rumantschas è sa spledada senza problem; mintgina e mintgin discursiva ses agen linguatg, ed il traductur preschent ha pudì sa limitar a declerar singuls puncts. Vincent Augustin, president da la Lia Rumantscha, ha beneventà la grupp en la Chasa rumantscha renovada. Gia il pled introductiv da Garriga exprimeva ils quitads actuals dal pievel catalan: «En ils davos triatschient onns han Catalans adina puspè bramà in federalissem a la moda svizra (...) ch'ans pussibileschia da viver

en pasch e libertad cun noss vischins da linguatg spagnol (...). Dentant ha il centralissem adina dominà; savens tractava'l ils Catalans senza misericordia.» Garriga ha fatg endament ils schabetgs e la lunga dictatura dal tshientaner passà e la rapina dals daners da taglia catalans a favur da regiuns da lingua spagnola. El ha concludì: «Nus na pudain betg far progress sin la via da la libertad (...). La Spagna benefiziescha mo las regiuns da linguatg spagnol (...). Ins na po betg realisar il federalissem en Spagna; perquai basegnainsa ina Catalugna independenta per salvar nosa lingua e cultura, noss patrimoni ed il fretg da nosa lavur.» L'entira grupp ha tadlà attentament las decleraziuns d'Augustin davart las scolos rumantschas e l'agid federal al linguatg periclità; il referent ha respundì mandlmain a las dumondas multifaras. Garriga ha anc declerà curtamain l'agid da Catalugna a sia pitschna minoritad occitana da strusch 10 000 olmas en la Val d'Aran (Pireneas centralas).

Fascinads dal linguatg stretg paraint

Suenter in barat da documentaziun ha ina collavuratura da la LR manà la grupp tar la RTR; là ha directur Erwin Ardüser mussà in film documentari e respundì a las dumondas, t. a. davart il persunal da var 150 persunas. El ha regalà a mintga giast il disc da la RTR «Las pli bellas chanzuns rumantschas» en differents idioms cun ils texts stampads en agiunta. Finalmain ha il bus da Cuir manà la grupp a la Ringstrasse, nua che redactura Marga Secchi la spetgava. Mintga Catalan scolà, gist sco mintga Rumantsch scolà, um u femna, è pli u main poliglot; perquai han ils giasts examinà cun egl versads il material dal DRG, enclertg las decleraziuns da la guida e fatg anc bieras dumondas. Marga Secchi ha punctuà che Robert de Planta (1864–1937) haja mess ad ir las perscrutaziuns e surpiglià sez ils custs, ma che la confederaziun haja lura sustegnì la cuntinuaziun da la lavur, sco dal rest era per tshels dicziunaris dialectals svizzers. Garriga ha lura relevà che la Spagna n'haja betg sustegnì ils dicziunaris catalans, damai ch'il stadi central renonuscha mo in linguatg. Ins ha lura chantà ensemen «Auld Lang Syne», la bella chanzun scotta da cumià, mintgin en ses linguatg, ed il bus turistic grischnun ha manà enavos ils nov giasts vers l'eroport da Milaun. Tar la partenza èn sa declerads fitg contents da las visitas e fascinads dal linguatg rumantsch stretg paraint dal catalan.

* Toni Breuer, *Iberische Halbinsel. Darmstadt (Wissenschaftliche Buchgesellschaft, ISBN 978-3-534-14785-4) 2008.*